

»Omvendelsesterapi« rettet mod unge LGBT+-personer – en ny nordisk forbrydelse?¹

Søren Verdoner, Cand.jur, Ph.d.-stipendiat ved Aarhus Universitet, sav@law.au.dk

Abstract

This article investigates recent legal developments regarding the practice of so-called »LGBT+ conversion therapy«. It analyses what positive obligations the Nordic states bear to protect LGBT+ youth against practices of 'conversion treatments' under international and regional human rights law. It then goes on to consider the challenges of criminalizing 'conversion therapy' and reviews the new Norwegian draft law proposal on its criminalization.

The article concludes that the rather limited Nordic debate on the issue has been narrowly focused on balancing the right to privacy against the right to religious freedom. Furthermore, it has failed to pay sufficient attention to the positive obligations states have to protect the dignity of vulnerable groups against degrading and cruel treatment.

Finally, the article discusses how measures outside of the criminal law can be used to protect LGBT+ youth against practices like 'continuing non-acceptance' that do not fall within the scope of actual 'conversion therapy', but which can still cause long-term harm. The article argues that non-acceptance of a child's sexuality or gender identity might amount to a breach of the parental guardian's duty of care.

Keywords:

Conversion therapy, human rights, LGBT+ rights, criminal law, positive obligations
Omvendelsesterapi, LGBT+-rettigheder, nye straffebestemmelser, forældresansvar

1. Indledning

Spørgsmålet om »omvendelsesterapi« og den retlige regulering heraf har været underbelyst i en nordisk sammenhæng. Den almene opfattelse synes at have været, at det primært foregik i en amerikansk kontekst (Kruse, 2020 27f).

1. English Title: »Conversion Therapy« targeting LGBT+-adolescents – a new Nordic crime?

Både spørgsmålet om udbredelsen af »omvendelsesterapi«, og hvordan »omvendelsesterapi« retligt reguleres, har imidlertid fået øget opmærksomhed i de nordiske lande. Der er således de seneste to år gennemført undersøgelser af udbredelsen af »omvendelsesterapi« i både Danmark, Norge og Sverige (Als Research 2021, Kulturdepartementet 2021, Kultur- og ligestillingsdepartementet 2022, og MUCF 2022). I Norge forventes en ny bestemmelse i den norske straffelov om et forbud mod »omvendelsesterapi« vedtaget i løbet af 2022 (Kultur- og ligestillingsdepartementet 2022).² I Danmark har regeringen meldt ud, at den ønsker et forbud mod »omvendelsesterapi« for unge under 16 år (Beskæftigelsesministeriet, 2021) og i Sverige har et beslutningsforslag om et sådant forbud været stillet i Rigsdagen, og regeringen har herefter bedt myndighederne undersøge grundlaget for ny lovgivning herom (Motion til Riksdagen 2021/22:334, Arbetsmarknadsdepartementet 2020 I, Arbetsmarknadsdepartementet 2020 II og MUCF 2022, s. 86).

I denne artikel undersøges den retlige regulering af »omvendelsesterapi«. Artiklen tager udgangspunkt i dansk ret, men der perspektiveres løbende til retstillingen i Norge og Sverige.

1.1. Begrebsafklaring, udbredelse og konsekvenser af »omvendelsesterapi«

Der findes ingen international retlig definition på »omvendelsesterapi«, men i litteraturen er der gjort forskellige ikke-retlige forsøg på at definere »omvendelsesterapi« med henblik på at undersøge udbredelsen heraf.³ Både Danmark og Sverige har gennemført nationale kvantitative studier af omfanget af »omvendelsesterapi« (Als Research, 2021, og MUCF, 2022), og til brug herfor udarbejdet en definition af »omvendelsesterapi«.⁴

I den danske rapport defineres »omvendelsesterapi« som »vedholdende forsøg på at ændre en persons seksuelle orientering eller kønsidentitet« (Als Research, 2021, s. 8), mens det i den svenske rapport defineres lidt bredere som »påtryckningar och tvång som syftar till att få någon att förändra, permanent dölja eller avstå från att leva i enlighet med sin sexuella läggning eller könsidentitet eller uttrycka kön på det sätt personen själv vil« (MUCF, 2022, s. 7). FN's Uafhængige Ekspert for beskyttelse mod vold og diskrimination baseret på seksuel orientering og kønsidentitet beskriver »omvendelsesterapi« som en samlebetegnelse (*umbrella term*) for en lang række forskellige

2. Forslaget om indsættelse af en ny § 270 i den norske straffelov er i høring med høringsfrist 10. oktober 2022. Der har forud for den nuværende høring været en anden bredere høring om reguleringen af »omvendelsesterapi« i Norge.

3. Der findes en række begreber, der dækker over »omvendelsesterapi«-praksisser CT (Conversion Therapy), SOCE (Sexual Orientation Change Efforts) eller SOGIECE (Sexual Orientation or Gender Identity Change Efforts) (Als Research, 2021, s. 16 og 21 f).

4. Imens der i Norge er gennemført en undersøgelse af forskellige relevante aktørers kendskab til personer, der har været udsat for omvendelsesterapi. Her svarede 11 af 13 adspurgte aktører, at de havde kendskab til sådanne personer, konklusionerne er gengivet i det norske høringsnotat (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 10-11)

type praksisser efter hvilke en persons seksualitet eller kønsidentitet forsøges ændret. (Human Rights Council 2020, para 17).

Der skelnes mellem fysisk »omvendelsesterapi« (fx ved anal eksamination, frihedsberøvelse eller elektrochok), og »omvendelsesterapi«, der foregår gennem psykoterapeutiske, medicinske- eller religiøse metoder og mellem »omvendelsesterapi«, der foregår i eller udenfor hjemmet (Trispiotis og Purs-house, 2022, s. 108). »Omvendelsesterapi« kan således dække over en lang række forskellige ting, fra sjælesorg og samtaler med en religiøs forkynder i den lokale kirke (eller moske), til psykoterapeutiske 'behandlingsforløb' eller egentlige omvendelseslejre, hvor 'omvendelsen' eventuelt foregår ved hjælp af medicinske værktøjer.

Brede definitioner kan være nyttige til brug for kvantitative studier af udbredelsen af et bestemt fænomen. Den slags brede definitioner kan dog ikke uden videre overføres til juraen, som retlige begreber. Særligt harmonerer de ikke med strafferetlige grundprincipper. Legalitetsprincippet udgør strafferettens fundament⁵ og stiller krav om, at lovbestemmelser af hensyn til retssikkerhed og forudsigelighed er formuleret så klart som muligt. (Lund Madsen, 2020 s. 29f, og Baumbach og Elholm, 2020, 81ff). De fleste fysiske former for »omvendelsesterapi« vil allerede være kriminaliseret i strafferetten, som voldtægt, grov vold, vanrøgt m.v.⁶ Ligesom tvungen deltagelse i terapi (i hvert fald, når der ikke er tale om tvang via fx socialt pres) vil være kriminaliseret ved bestemmelserne om ulovlig tvang.⁷ Til gengæld vil en del af de ikke-fysiske former for »omvendelsesterapi« ikke nødvendigvis være strafbare efter nugældende ret i hverken Danmark, Sverige eller Norge.

Strafferetlige hensyn tilsiger, at man ved en selvstændig kriminalisering af »omvendelsesterapi« udarbejder en definition af »omvendelsesterapi«. Der er tilstrækkelig klar til at kunne anvendes af anklagemyndighed og domstole.⁸ Visse definitionsproblemer, der kan opstå i den forbindelse, gennemgås senere i artiklen. Indtil videre benyttes i artiklen en rimelig bred definition af »omvendelsesterapi«, som »forsøg på at undertrykke eller ændre en persons seksualitet eller kønsidentitet, der har en vis metodisk eller behandlingslignende karakter«.

En del af de forhold, som respondenterne i den danske- og svenske rapport beskriver, vil sandsynligvis falde helt uden den definition af

5. Det er således indskrevet i § 1 i både den danske- og den svenske straffelov, imens det i Norge er grundlovsfæstet i Grunnlovens § 96.

6. Se fsva. den danske straffelovs § 213, 216, og § 245.

7. Se fsva. den danske straffelovs § 260. Forældre, der sender deres børn til omvendelsesterapi i udlandet, risikerer at være omfattet af straffelovens § 215a om religiøse genopdragelsesrejser.

8. Det første norske forslag til kriminalisering af omvendelsesterapi modtog i høringsfasen kritik for ikke at være i overensstemmelse med legalitetsprincippet fra både den norske rigsadvokat og det nasjonale statsadvokat embedet – Se høringsvarene <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nytt-lovforslag-om-forbud-mot-konverteringsterapi/id2919197/?expand=horings svar>.

»omvendelsesterapi«, fordi de ikke har et metodisk- eller behandlingslignende præg. Det drejer sig fx om tilfælde, hvor barnet eller den unges forældre nægter at acceptere barnet eller den unges seksualitet og kønsidentitet og fx ignorerer, at den unges kæreste af samme køn eksisterer, forsøger at ændre barnet eller den unges kønsudtryk, forsøger at overtale barnet eller den unge til at prøve at leve som heteroseksuel eller ciskønnet eller konsekvent omtaler barnet eller den unges seksualitet eller kønsidentitet som en fase (Als Research 2021, s. 40). Andre eksempler kunne være, at forældrene konsekvent nægter at bruge barnet eller den unges foretrukne pronomener eller foretrukne navn.

De forhold sammenfattes i denne artikel under begrebet »vedvarende ikke-accept« – der kan defineres som situationer, hvor et barn eller en ungs familie eller omgangskreds over en længere periode nægter at anerkende barnet eller den unges seksualitet eller kønsidentitet, og som i ord og/eller handlinger modarbejder den unges adgang til at udleve sin selvoplevede seksualitet eller kønsidentitet. 'Vedvarende ikke-accept' omhandler situationer, som næppe kan eller bør håndteres strafferetligt, men kan til gengæld rejse børneretlige problemstillinger, se herom sidst i artiklen.

Det er min vurdering, at LGBT+-unge⁹ befinder sig en særlig udsat position for at blive udsat for omvendelsesforsøg eller »vedvarende ikke-accept«. Meget »omvendelsesterapi« foregår i hjemmet eller lokalsamfundet, og LGBT+-unge vil ofte være finansielt og psykologisk afhængige af forældre og lokalsamfundet og derfor have særlig svært ved at modstå pres for at deltage i sådanne praksisser. Derfor tager undersøgelsen udgangspunkt i dem. Haldeman anslår således, at op mod hver anden amerikaner, der gennemgår »omvendelsesterapi«, er mindreårig (Haldeman, 2022, s. 7ff).

Det undersøges først, om staterne efter enten bindende international ret eller *soft law* har en positiv pligt til at sikre beskyttelsen af LGBT+-unge mod skadelige praksisser som »omvendelsesterapi«. Det undersøges herefter, om den hidtidige debat i Norden har haft fornødent fokus på en sådan positiv forpligtelse.

Ligeledes behandles de strafferetlige problematikker, som en kriminalisering af »omvendelsesterapi« rejser. Her analyseres det norske lovforslag om at indføre et forbud mod »omvendelsesterapi« i den norske straffelov, og forslaget sammenholdes med tysk ret, hvor »omvendelsesterapi« har været kriminaliseret siden 2020 (BGBl I S. 1285).

Afslutningsvist undersøges det, med udgangspunkt i dansk ret, hvordan forældreansvarsretlige instrumenter kan bruges til at beskytte LGBT+-børn -og unge mod 'vedvarende ikke-accept' af seksualitet eller kønsidentitet, som ikke har karakter af egentlig »omvendelsesterapi«.

9. Artiklen behandler »omvendelsesterapi« rettet mod unge LGBT+-personer, der her defineres som unge mellem 13 og 17 år. LGBT+ er en paraplybetegnelse, der dækker over både homo- og biseksuelle og transkønnede, men også personer, der fx identificerer som queer-personer eller ikke-binært-kønnede. Artiklens indhold findes at være relevant hele spektret af LGBT+-personer, hvorfor betegnelsen LGBT+ bruges.

1.2. Udbredelse

Det er vanskeligt præcist at redegøre for udbredelsen af »omvendelsesterapi« i de nordiske lande. Både de danske og svenske data har i en juridisk sammenhæng visse naturlige begrænsninger. For det første er der spørgsmålet om mørketal, hvor der kan være nogle personer, som har oplevet »omvendelsesterapi«, men som det ikke har været muligt at nå gennem undersøgelsen (Als Research, 2021 s. 13f).¹⁰ For det andet er der ikke nødvendigvis overensstemmelse mellem »omvendelsesterapi«, som det defineres bredt i spørgeskemaundersøgelser og en anvendelig strafferetlig definition af begrebet.

Tallene giver dog et billede af, at der finder »omvendelsesterapi« sted i både Danmark og Sverige. Den danske rapport fandt således at, »8% af LGBT-personer i Danmark inden for det seneste år [har] oplevet, at personer i deres omgangskreds har forsøgt at »omvende« dem fra deres seksuelle orientering eller kønsidentitet« imens »3% af LGBT-personer i Danmark har oplevet, at deres familie- på et eller flere tidspunkter i deres liv- har forsøgt at »helbrede« dem for deres seksuelle orientering eller kønsidentitet, enten ved hjælp af en læge, en psykolog/psykiater, en religiøs vejleder, en slægtning eller ven af familien, gennem brug af religiøse/åndelige ritualer eller på andre måder« (Als Research, 2021 s. 7 og 33ff).¹¹ I den svenske undersøgelse svarer 5% af respondenterne, at de har været udsat for alvorlige former for omvendelsesforsøg, men også her er det svært at afklare, om der er tale om forhold, der ville være omfattet af en retlig definition af »omvendelsesterapi« (MUCF, 2022, s. 8).

Sammenfattende konkluderer den danske rapport dog, at »omvendelsesterapi« – bredt defineret -»finder sted under visse former i Danmark, herunder især udøvet af familiemedlemmer og af andre personer i LGBT-personers umiddelbare omgangskreds« (Als Research, 2021, s. 7). Det samme er tilfældet i Norge og Sverige (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 11, og MUCF, 2022, s. 83).

1.3. Konsekvenser af »omvendelsesterapi«

Når en ung med en minoritetsseksualitet eller kønsidentitet oplever, at deres forældre, omgangskreds og/eller lokalsamfund ikke respekterer eller accepterer deres seksualitet, kønsidentitet eller kønsudtryk, har det ofte omfattende psykiske følgevirkninger (Haldeman, 2022, Nugraha 2017 s. 176-179). Det er især tilfældet, hvor barnet eller den unge udsættes for egentlige omvendelsesforsøg. Der eksisterer ikke nogen videnskabelig dokumenteret mulighed

10. Deltagelse kræver fx, at respondenterne i dag har været villige til at selvidentificere som LGBT.

11. Den største hidtidige nationale undersøgelse internationalt af LGBT-personers levevilkår, UK National LGBT Survey fandt, at 2 % af britiske LGBT-personer har været udsat for egentlig »omvendelsesterapi«, imens 5 % er blevet tilbudt det (Government Equalities Office, 2018, s. 3-4)

for faktisk at ændre et individs seksualitet eller kønsidentitet (Nugraha 2017, s. 181).¹²

Forsøg på omvendelse- eller undertrykkelse af seksualitet eller kønsidentitet er til gengæld decideret farligt for den unge, og medføre ofte psykiske skadevirkninger, som angst, depression, lavt selvværd men også selvmordstanker og selvmordsforsøg, som kan forfølge den unge langt ind i voksenlivet (Haldeman, 2022, s. 34ff, UN Human Rights Council, 2020, para 55-58 og Als Research, 2021 s. 65ff). Tallene fra den danske undersøgelse indikerer, at selvmordstanker og selvmordsforsøg er meget udbredte blandt LGBT-personer, der har oplevet »at deres familie har forsøgt at 'helbrede' dem fra deres seksuelle orientering eller kønsidentitet«. I den gruppe har op mod hver tredje forsøgt selvmord (Als Research 2015 og Als Research 2021 s. 38).

2. Den menneskeretlige ramme

Der findes hverken internationale eller regionale menneskerettighedskonventioner, der specifikt regulerer staternes forpligtelser i forhold til »omvendelsesterapi«. En undersøgelse af internationale- og regionale krav til staternes håndtering af »omvendelsesterapi« må altså tage sit udgangspunkt i en analyse af de almindelige menneskerettighedskonventioner.

Det er i en nordisk kontekst ikke relevant at overveje, om internationale konventioner opstiller et negativt krav til staterne om ikke at udbyde eller promoverer »omvendelsesterapi«. Ingen af de nordiske lande tilbyder statsstøttet »omvendelsesterapi«. ¹³ Det er til gengæld mere interessant at overveje, hvilke positive forpligtelser staterne oppebærer til at beskytte LGBT+-børn og unge imod »omvendelsesterapi«.

2.1. EMRK

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention er et bindende regionalt menneskerettighedsinstrument, der fortolkes autoritativt af den Europæiske Menneskerettighedsdomstol.¹⁴ Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol fastslog i *Christine Goodwin v. The United Kingdom*, at retten til privatliv (efter

12. »As a result, 'treatments' that purport to 'cure homosexuality' seem to be senseless« (Nugraha 2017, s. 184)

13. Det er tilfældet i nogle stater fx Dominica, hvor psykiatrisk behandling for homoseksualitet idømmes ved domstolene for overtrædelse af landets lovgivning om homoseksualitet, (UN Human Rights Council, 2020 para 32.) – Selvom der også i Danmark tidligere har været statslig økonomisk støtte til den kristne forening Agape, der har været under beskyldning for at udøve »omvendelsesterapi« se: <https://jv.dk/artikel/statsstotte-til-homo-terapi-genoptaget>, noget foreningen dog selv afviser jf. (Als Research, 2021 s. 65 ff).

14. Konventionen er inkorporeret ved lov i både dansk og svensk ret. I Norge er staten efter den norske grundlovs § 92 ligefrem på forfatningsniveau forpligtet til at sikre overholdelsen af bindende menneskerettighedstraktater herunder EMRK.

artikel 8) også omfatter transkønnedes ret til egen identitet (dommens pr. 89-90). Ligesom den beskytter den enkeltes ret til sin seksuelle orientering.

Det er mere omtvistet om, EMRK artikel 8 og 9 også beskytter en person, der som følge af fx sin tro eller kulturelle baggrund, ønsker at indgå i et omvendelsesterapi forløb. I det omfang, det er tilfældet, vil EMRK hermed sætter en grænse for, i hvilket omfang omvendelsesterapi kan forbydes. I den hidtidige skandinaviske debat har en del af fokus ligget på netop spørgsmålet, om et forbud mod omvendelsesterapi ville risikere at krænke enkelte individer, der frivilligt indgår i et sådant forløbs, rettigheder efter Konventionen. I det norske høringsnotat antages det, at retten til at indgå i et »omvendelsesterapi«-forløb også for unge under 18 er beskyttet af konventionens artikel 8 og 9 (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 31-48). Ligesom retten for forældre til at videregive sin egen religiøse- eller filosofiske overbevisning til sine børn også er beskyttet af artikel 8.

Et eventuelt forbud mod »omvendelsesterapi« ville efter de antagelser være i strid med konventionen, hvis ikke det gennemføres i overensstemmelse med artikel 8(2) og artikel 9(2), hvorefter statslige indgreb i rettighederne skal ske ved lov og være nødvendigt i et demokratisk samfund af hensyn til et i konventionen-listet legitimt hensyn. Staten vil derfor skulle foretage en forholdsmæssighedsvurdering mellem hensynene bag at gennemføre et forbud og hensynet til det individ, der ønsker at indgå i omvendelsesterapis ret hertil. I det nyeste notat vurderes det, at et strafferetligt forbud også for omvendelsesterapi til voksne vil være i overensstemmelse med artikel 8(2) og artikel 9(2). Det norske departement foretager en forholdsmæssighedsvurdering, hvori de lægger særligt vægt på, at retten til fysisk og psykisk helbred og til egen kønsidentitet vejer tungere end retten til selvbestemmelse til at indgå i ikke-evidensbaseret behandlingsforløb med stort skadepotentiale (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 31-48 – særligt s. 34f).

Kruse anskuer problematikken som et spørgsmål om at finde en balance mellem religiøs og såkaldt »seksuel frihed«, (Kruse, 2020 s. 10-22) og skriver »both freedoms are essential to the people that are supposed to enjoy them« (Kruse, 2020, s. 20). I det første norske høringsnotat, afviste Kulturdepartementet, at der skulle eksistere en positiv forpligtelse til at forbyde omvendelsesterapi (Kulturdepartementet, 2021, s. 39). Til gengæld mente departementet, at et forbud mod omvendelsesterapi for voksne ikke ville være proportionelt under artikel 8(2) og 9(2), og at det samme ville kunne være tilfældet ved et forbud fsva. unge, der nærmer sig myndighedsalderen (Kulturdepartementet, 2021, s. 40). I det andet norske høringsnotat har departementet dog forladt det synspunkt og finder i dag, at et forbud også fsva. angår samtykkende voksne ikke vil være i strid med religionsfriheden eller retten til privatliv, men heller ikke i det nye høringsnotat lægges der vægt

på statens pligt til at beskytte LGBT+-børn og unge som en særligt sårbar gruppe (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 31ff).¹⁵

Som jeg vil vise nedenfor, har der i den internationale litteratur og i international *soft law* ikke været det samme fokus på at skabe balance mellem statens ret til regulering af familielivet og religionsfriheden. Fokus har i stedet særligt i de senere år været på hvilke positive forpligtelser, staten oppebærer overfor LGBT+-unge som en særligt udsat gruppe.

I den eneste større internationale publikation om EMRK og omvendelsesterapi synes forfatterne således at antage, at »omvendelsesterapi« slet ikke nyder beskyttelse under konventionens artikel 8 og 9 (Trispiotis og Purshouse, 2022). Forfatterne fokuserer i stedet på, om staterne har en positiv forpligtelse til at forbyde omvendelsesterapi under EMRK artikel 3, der indeholder et absolut forbud mod tortur og umenneskelig- og vanærende behandling. Forfatterne finder, at alle former for omvendelsesterapi udgør som minimum nedværdigende behandling, det være sig både tvangsmæssig og ikke-tvangsmæssig og både fysisk og ikke-fysisk.

»Therefore, all forms of 'conversion therapy' amount to degrading treatment because all combine basic disrespect for a protected group of people ie LGBTIQ+ persons, with a significant imbalance of power or status between the parties involved« (Trispiotis og Purshouse, 2022, s. 127).

En behandling skal have en vis alvorlighed for at kunne kategoriseres som nedværdigende eller umenneskelig behandling efter artikel 3, (Pretty v. United Kingdom, pr 52 og *Identoba v. Georgia* pr. 65). I *Identoba v. Georgia*, hvor Menneskerettighedsdomstolen blandt andet tog stilling til, om et angreb på en Pride-parade havde karakter af en artikel 3 krænkelse, slog Menneskerettighedsdomstolen fast, at den umenneskelige behandling også kan være af ren psykologisk karakter, og at det diskriminerende element i et angreb rettet mod LGBT+-personer kan indgå som et forværende moment i vurderingen af krænkelens grovhed.

»... the Court further reiterates that discriminatory treatment as such can in principle amount to degrading treatment within the meaning of Article 3 where it attains a level of severity such as to constitute an affront to human dignity. More specifically, treatment which is grounded upon a predisposed bias on the part of a heterosexual majority against a homosexual minority may, in principle, fall within the scope of Article 3« (*Identoba v. Georgia* pr. 70-71)

Trispiotis og Purshouse argumenterer for, at kombinationen af magt over en udsat gruppe og moralsk overlegenhed, der var afgørende i *Identoba*-dommen også er til stede, når LGBT+-personer udsættes for omvendelsesterapi (Trispiotis og Purshouse, 2022, s. 127).

15. Det samme har været fokus i den svenske debat, hvor MUCF taler om »avvægninger mellan olika mänskliga rättigheter« (MUCF, 2022, s. 87-88), se også <https://www.altinget.se/artikel/forbudet-mot-omvandelseterapi-hotar-religionsfriheten> – besøgt 31/8 2022.

2.2. FN-systemet

I FN-systemet er retten til ikke at blive udsat for tortur, eller umenneskelig og nedværdigende behandling beskyttet blandt andet i Konventionen om Borgerlige og Politiske Rettigheds artikel 7 og i FN's Torturkonvention.

FN's Højkommissær for Menneskerettigheder har til FN's Menneskerettighedsråd anbefalet, at staterne udmønter deres forpligtelse ved at indføre et forbud mod omvendelsesterapi (UN Human Rights Council, 2015, para 78). Nugraha peger i den forbindelse på, at nogle former for omvendelsesterapi kan konstituere egentlig tortur, og at derfor vil eksistere en international forpligtelse til at forbyde det (Nugraha, 2017, s. 189-192).

Efter Yogyakarta-principperne, der er et NGO-udviklet sæt retningslinjer for anvendelsen af internationale menneskerettigheder i relation til seksuel orientering, kønsidentitet og kønsudtryk, er staterne ligeledes forpligtede til at forbyde alle former for omvendelsesterapi (Yogyakarta Principles + 10, 2017, principle 10 E)

2.3. Børnekonventionen

FN's Børnekonvention er tiltrådt af både Danmark, Norge og Sverige og er inkorporeret ved lov i både Sverige og Norge. Efter Børnekonventionens artikel 3(1) skal barnets bedste være »a primary consideration« ved alle beslutninger vedrørende barnet.

Efter konventionens artikel 8 har staterne en forpligtelse til at beskytte barnets ret til dets identitet, og efter konventionens artikel 19(1) er deltagerstaterne forpligtet til at beskytte barnet mod »alle former for fysisk eller psykisk vold, skade eller misbrug, [...] medens barnet er i forældrenes, værgens eller andre personers varetægt«.

FN's børnekomité, der blandt andet udsteder generelle vejledende (*soft law*) fortolkninger af Børnekonventionen, har fortolket artikel 8 sådan, at barnets ret til identitet også omfatter barnets ret til sin seksuelle orientering (UN Committee on the Rights of the Child, 2013 para. 55). Komitéen lægger vægt på, at LGBT+-børn og unge er i en særligt sårbar og udsat position, og at staterne derfor har en pligt til effektivt at beskytte deres psykologiske integritet, for at nå det mål bør deltagerstaterne ifølge Komitéen eliminere 'omvendelsesterapi' som praksis: »It [the Committee] condemns the imposition of so-called »treatments« to try to change sexual orientation and forced surgeries or treatments on intersex adolescents. It urges States to eliminate such practices ... »(UN Committee on the Rights of the Child, 2016, para 34).

FN's Uafhængige Ekspert for beskyttelse af vold og diskrimination baseret på seksuel orientering og kønsidentitet, lægger vægt på, at det asymmetriske magtforhold og den voldsomme psykologiske skadevirkning medfører, at omvendelsesterapi kan betragtes som umenneskelig eller nedværdigende behandling i selve sin essens (UN Human Rights Council, 2020, para 64-65). Han konkluderer, at omvendelsesterapi er i strid med en lang række af statens forpligtelse under Børnekonventionen, og opfordrer staterne til at forbyde det:

»That the imposition of practices of «conversion therapy» on children runs counter to States' obligation to protect them from violence, harmful practices and cruel, inhuman or degrading treatment, to respect the right of the child to identity, physical and psychological integrity, health and freedom of expression and to uphold the core principle of taking the best interests of the child as a primary consideration at all times« (UN Human Rights Council, 2020, para 72-73).

I samme retning mener Nugraha, at staterne, efter konventionens artikel 3 kombineret med artikel 19, er umiddelbart forpligtede til at forbyde omvendelsesterapi for mindreårige (Nugraha, 2017 s. 189).

2.4. EU-retten

Europa-Parlamentet har som respons på udviklingen i LGBT+-rettigheder særligt i Polen erklæret EU for en LGBTIQ-Frihedszone (Europa-Parlamentets beslutning af 11. marts 2021, para. C og D). Erklæringen har ikke nogen bindende retlige virkninger for EU's medlemsstater. Erklæringen må således retskildemæssigt anses som en form for EU-soft law.

I erklæringen gentager Europa-Parlamentet en tidligere opfordring til medlemsstaterne (Europa-Parlamentets resolution, 2016 para. 65) til »at kriminalisere såkaldt 'omvendelsesterapi' (Europa-Parlamentets beslutning, 2021, para. K). Europa-Parlamentets beslutning adskiller sig en smule fra de ovenfor gennemgåede FN-organers betragtninger, idet Europa-Parlamentet meget eksplicit opfordrer medlemsstaterne til at bekæmpe 'omvendelsesterapi' med strafferetlige instrumenter.

2.5. Sammenfattende om de menneskeretlige forpligtelser

Sammenfattende kan det siges, at der i international ret primært er et fokus på omvendelsesterapi, som en praksis der, som følge af sin voldsomme skadevirkning, kan konstituere en overtrædelse af retten til ikke at blive udsat for tortur, umenneskelig- eller nedværdigende behandling. Den tendens kommer til udtryk i en lang række soft law-instrumenter og gælder ikke kun fysiske former for omvendelsesterapi (der allerede vil være forbudt i de nordiske lande), men også omvendelsesterapi, der har ikke-fysiske (psykologiske) skadevirkninger. Det må som minimum være klart, at også de nordiske lande efter international ret og sandsynligvis EMRK har en positiv forpligtelse til at beskytte børn og unge med LGBT+-personer mod omvendelsesterapi som en skadelig praksis.

Det fokus på, om et forbud mod omvendelseslitteratur vil være i strid med internationale menneskerettighedskonventioner, der har været, i den hidtidige nordiske debat, synes ikke at blive spejlet, hverken i udviklingen i soft law eller i den internationale litteratur.

Det er imidlertid ikke klart, hvilke konkrete forpligtelser pligten til at beskytte LGBT+-børn- og unge mod omvendelsesterapi medfører. Der eksisterer næppe på nuværende tidspunkt en egentlig forpligtelse til særskilt at

kriminalisere omvendelsesterapi (Trispiotis og Purshouse s. 131), om end visse tendenser i *soft law* peger i retning af, at en sådan kan være ved at opstå.

3. Kriminalisering af »omvendelsesterapi«

Selvom der altså næppe er en direkte pligt for staterne til særskilt at kriminalisere omvendelsesterapi, antages det traditionelt at bedste beskyttelse gives gennem strafferetlig kriminalisering. Der er således enten blevet gennemført lovgivningsinitiativer eller lovgivning på vej, der gør netop det, i en række europæiske lande. Omvendelsesterapi er således kriminaliseret i Tyskland, Frankrig, Malta og dele af Spanien, og der er lovgivning på vej herom i både Storbritannien og Norge (ILGA World Report, 2020, s. 85-115, for en gennemgang af lovgivningen herom i hele verden).¹⁶

Kriminalisering af omvendelsesterapi rejser dog en række strafferetlige spørgsmål. Straffelovgivning kræver en rimelig grad af præcision både for at være i overensstemmelse med det strafferetlige legalitetsprincip og for at sikre, at lovgivningen ikke har utilsigtede virkninger. I dette afsnit gennemgås forskellige definitionsproblemer, der opstår ved kriminalisering af omvendelsesterapi. I forlængelse af hver enkel problemstilling diskuteres de løsninger, som henholdsvis den norske regering (i det norske lovforslag) og den tyske lovgiver har valgt.

3.1. Hvem retter straffebestemmelsen sig imod?

Et vigtigt spørgsmål at besvare er, hvem der ønskes straffet med straffebestemmelsen. Er det kun behandlere og udbydere af omvendelsesterapi, der ønskes straffet? Eller er det også forældre og andre familiemedlemmer, der sender deres børn i omvendelsesterapi, der ønskes ramt ved forbuddet?

I Norge havde man i det oprindelige høringsnotat udformet en særlig medvirkensregel, der dog er bortfaldet i det nye høringsnotat efter heftig kritik (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 110-115). Herefter foreslår departementet nu, at de almindelige medvirkensregler i den norske straffelovs § 15 skal finde anvendelse. Forbuddet er ikke særligt rettet til behandlere, og må antages også at være rettet mod forældre, der sender deres børn eller unge i omvendelsesterapi. Departementet udtrykker dog bekymring for, om forbuddet urimeligt vil kunne ramme fx søskende. (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 112). Der præsenteres ikke i departementets vurderinger nogen løsning på den problemstilling, der således må antages at skulle afklares ved anklagemyndigheden, som et spørgsmål om, hvornår og mod hvem der rejses tiltale.

I den tyske lov har man mere eksplicit ønsket primært at ramme udbydere af omvendelsesterapi fremfor fx forældre. Her fremgår det af lovtekstens § 5(2),

16. <https://www.stonewall.org.uk/about-us/news/which-countries-have-already-banned-conversion-therapy> – besøgt 30/8 2022. – Besøgt 31/8 2022.

at personer der har en omsorgspligtig for offeret, alene bør straffes, hvor de groft (*gröblich*) har tilsidesat den omsorgspligt (BGBl I s. 1285 art. 5(2)).

3.2. *Hvem skal bestemmelsen beskytte?*

Skal forbuddet mod omvendelsesterapi alene gælde omvendelsesterapi rettet til børn, eller bør det også gælde omvendelsesterapi rettet til voksne? I det oprindelige norske forslag overvejedes det, om forbuddet alene skulle gælde børn under 16 år (der er den helseretlige myndighedsalder i Norge) eller alle børn under 18 år (Kulturdepartementet, 2020, s. 42).¹⁷ I det nye norske høringsnotat foreslås omvendelsesterapi rettet mod både børn og voksne forbudt. Det skyldes en betragtning om, at også voksnes samtykke heri ofte vil være udtryk for socialt pres (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 79-80).

I Tyskland er al omvendelsesterapi rettet til børn under 18 år forbudt jf. lovens § 2, mens omvendelsesterapi til (samtykkende) voksne er kriminaliseret, hvor det kan konstateres, at den voksne manglede vilje ved afgivelse af samtykket.

3.3. *Strafferetlig definition af omvendelsesterapi*

Det nok strafferetligt vanskeligste definitionsproblem, er spørgsmålet om, hvordan strafbar omvendelsesterapi afgrænses overfor lignende ikke strafbare aktiviteter fx rene meningstilkendegivelser. Den bestemmelse der ønskes indsat i den norske straffelovs § 270 har følgende udformning:

»Med bot eller fængsel inntil 3 år straffes den som anvender metoder med formål om å få en annen til å endre, fornekte eller undertrykke sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet, som er klart egnet til å påføre vedkommende psykisk skade« (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 128)

Modsat det tidligere forslag, der lagde vægt på om, der var tale om 'behandlingslignende handlinger', defineres strafbar omvendelsesterapi i det nye forslag ved, at der anvendes en metode, der er klart egnet til at påføre offeret psykisk skade. Efter bestemmelsen 2. led skal handlinger, der udføres overfor en person under 18 år altid anses for klart egnede til at påføre psykisk skade.

Det afgørende for, om omvendelsesterapi rettet til en ung under 18 falder indenfor straffebestemmelsen bliver derfor alene ordet 'metode'. Metode defineres i høringsnotatet som »systematisk fremgangsmåte for å oppnå et forhåndsbestemt resultat. Det avgjørende er at handlingen eller handlingene bærer preg av planmessighet« (Kultur- og ligestillingsdepartementet, 2022, s. 6).

Det er dog ikke ganske klart, hvordan, den definition af 'metode' modsat det tidligere anvendte ord »behandlingslignende« sikrer en klar afgrænsning

17. I Danmark er den sundhedsretlige myndighedsalder 15 år jf. Sundhedslovens § 12. Derfor kan den danske regerings foreslåede aldersgrænse på 16 år virke arbitrær, da den hverken følger den almindelige myndighedsalder 18 år, eller den sundhedsretlige autonomi 15 år (Beskæftigelsesministeriet, 2021).

mellem lovlige og ikke-lovlige forsøg på at ændre eller undertrykke en andens seksualitet eller kønsidentitet. Umiddelbart ligger det tidligere ordvalg »behandlingslignende« fx tættere på ordlyden i den tyske lov »Behandlungen« (BGBI I s. 1285 § 1(1)).

Religiøse praksisser vil også kunne rammes af det norske lovforslag, men bestemmelsen skal ifølge lovnotatet ikke ramme sjælesorg eller samtaler om trossamfundets eller personens personlige overbevisning om homoseksualitet og kønsidentitet (Kultur- og likestillingsdepartementet, 2022, s. 98). Det samme er tilfældet med den tyske lovgivning. På den måde sikres det også, at den enkeltes religionsfrihed er tilgodeset.

3.4. *Sammenfatning*

I både Norge og Tyskland får man (formentlig) en straffelovgivning, der kriminaliserer 'omvendelsesterapi', der har enten et behandlingslignende (Behandlungen) eller systematisk planmæssigt præg (metodisk). Den nærmere afgrænsning mellem strafbar omvendelsesterapi og religionsudøvelse eller 'vedvarende ikke-accept' må forventes at blive klarere, når den første trykte retspraksis om de to bestemmelser dukker op.

En række af de forhold, som LGBT+-personer i særligt den danske rapport har beskrevet vil dog næppe være omfattet af nogle af bestemmelserne. Det er de forhold, jeg har samlet under formuleringen vedvarende ikke-accept. LGBT+-Børn- og Unge, der oplever 'vedvarende ikke-accept' kan imidlertid også have behov fra beskyttelse og støtte. Her kan det børne- og forældre-retlige system spille en rolle.¹⁸

4. Andre sanktionsformer – perspektivering

Efter forældreansvarslovens § 2, har forældremyndighedsindehavere en handleret og en omsorgspligt for barnet. Omsorgsplikten indebærer både, at forældremyndighedsindehaveren skal drage omsorg for barnet i dets dagligdag og sikre barnets overordnede udvikling og opdragelse (Adolphsen, 2021, s. 38). Forældremyndighedsindehaveren har et vidt skøn ved udøvelsen af sin omsorgspligt, men forældremyndighedsindehaveren må ikke udsætte barnet eller den unge for forhold, der kan skade barnet eller den unge hverken på langt eller kort sigt (Adolphsen, 2021, s. 39).

En forældremyndighedsindehaver der konsekvent/vedvarende ikke respekterer sit barns kønsidentitet (fx foretrukne pronomener) eller seksualitet, accepterer ikke barnets grundlæggende identitet, som den er beskyttet ved Børnekonventionens artikel 8.

18. Spørgsmålet behandles med udgangspunkt i dansk ret. Forældreansvaret og den dertil iboende omsorgspligt for barnet findes dog også i både norsk og svensk ret. Se den norske lov om barn og foreldre (barnelova) § 30 og i den svenske Föräldrabalk, Kapitel 6, § 1.

Hvis det endvidere antages, at 'vedvarende ikke-accept' har følgevirkninger for barnet- eller den unges psykiske helbred, der ligner følgevirkningerne af omvendelsesterapi,¹⁹ bør en fortolkning af omsorgspligten i lyset af Børnekonventionens artikel 3(1) om barnets tarv føre til, at forældremyndighedsindehavere der vedvarende ikke accepterer et barn- eller en ungs seksualitet eller kønsidentitet tilsidesætter deres omsorgspligt.

Der ses ikke at foreligge dansk praksis, hvor kommunale myndigheder er skredet ind over for forældre alene fordi, de vedvarende ikke-accepterer deres barns seksualitet eller kønsidentitet. I teorien vil barnets hjemkommune dog i en situation, hvor omsorgspligten tilsidesættes, være forpligtet til at reagere med støtte til barnet eller den unge efter servicelovens bestemmelser herom.²⁰

Afslutning

»Omvendelsesterapi« har været genstand for fokus fra regeringsmagten i både Danmark, Norge og Sverige i løbet af det seneste år. Det er ikke entydigt med hvilke reguleringsformer staterne bedst kan beskytte LGBT+-unge. Grove fysiske overgreb kan håndteres indenfor det eksisterende strafferetlige system, mens beskyttelsen mod ikke-fysiske terapiformer kan kræve ny straffelovgivning. Endelig håndteres visse ikke-behandlingslignende omvendelsesforsøg måske bedst i det forældreretlige system.

Kontaktoplysninger

Søren Verdoner: sav@law.au.dk

Litteratur:

- Adolphsen, Caroline, 2021. Forældreansvarsloven med kommentarer, Jurist- og Økonomiforbundets Forlag, København, 2021.
- Als Research 2021 – for Beskæftigelsesministeriet I Danmark. »Omvendelsesterapi« Viden om udbredelse og karakter I Danmark – med blik til udlandet, 2021.
- Als Research 2015 for Ministeriet for Børn, Undervisning og Ligestilling. Nydanske LGBT-personers levevilkår, 2015.
- Arbetsmarknadsdepartementet (Sverige), 2020, Pressemeddelelse, Regering vil se mer kunskap om unga hptq-personers utsatthet för så kallad omvändelsesterapi <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/07/regeringen-vill-se-mer-kunskap-om-unga-hbtq-personers-utsatthet-for-sa-kallad-omvandelseterapi/>

19. Der mangler danske data, der specifikt undersøger de langvarige psykiske virkninger af vedvarende ikke-accept, der ikke har karakter af egentlige omvendelsesforsøg. En sådan undersøgelse er særlig vanskelig, da omvendelsesterapi ikke har en klar definition i en dansk kontekst.
20. 6. oktober 2022 blev et lovforslag om en ny barnets lov fremsat i Folketinget, der erstatter servicelovens nuværende regler. Retstillingen efter den Barnets Lov er imidlertid ikke anderledes på dette punkt end efter de nugældende bestemmelser i serviceloven.

- Arbetsmarknadsdepartementet II (Sverige), 2020, Pressemeddelelse, Unga hbtq-personers levnadsvillkor ska kartläggas.
- Beskæftigelsesministeriet (Danmark) 2021, Pressemeddelelse, Regeringen vil undersøge muligheden for at indføre forbud mod omvendelsesterapi over for mindreårige. <https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2021/08/regeringen-vil-undersoege-muligheden-for-at-indfoere-forbud-mod-omvendelsesterapi-over-for-mindreaarige/>
- Baumbach, Trine og Elhom, Thomas 2020, Strafferettens Almindelige del – det strafferetlige ansvar. DJØF Forlag, 2020.
- Government Equalities Office, 2018. UK National LGBT Survey – Summary Report (2018)
- Haldeman, Douglas C. (2022). The case against conversion »therapy«: evidence, ethics and alternatives, American Psychological Association, 2022.
<https://doi.org/10.1037/0000266-000>
- ILGA World (2020). Curbing Deception – A world survey on legal regulation of so-called »conversion therapies«, 2020.
- Kruse, Elise (2020). In the name of religion: what is at stake as Norwegian lawmakers discuss a possible ban on conversion therapy, University of Oslo, Faculty of law.
- Kulturdepartementet, 2021 (Norge). Høringsnotat om regulering av konverteringsterapi. <https://www.regjeringen.no/contentassets/8264676f4e024916a2b9cc15f1a6b2d2/horingsnotat-om-regulering-av-konverteringsterapi.pdf>
- Kultur- og likestillingsdepartementet, 2022 (Norge). Høringsnotat om forbud mot konverteringsterapi.
<https://www.regjeringen.no/contentassets/db8ef806b27c41178be98831009e2c00/horingsnotat-om-forbud-mot-konverteringsterapi.pdf>
- Lund Madsen, Lasse (2020), Strafferet 1 Ansvar – på grundlag af Gorm Toftegaard Nielsen, DJØF Forlag, 2020.
- MUCF (2022), Unga hbtq-personers utsatthet för omvändelseförsök i Sverige, Myndigheten för ungdoms- och civillsamhällefrågor (MUCF) 2022.
- Nugraha, Ignatius Yordan (2017). The Compatibility of sexual orientation change efforts with international human rights law, Netherlands Quarterly of Human Rights 2017, Vol 35(3) 176-192. <https://doi.org/10.1177/0924051917724654>
- Trispiotis, Ilias and Purshouse, Craig (2022). 'Conversion Therapy' as degrading treatment, Oxford Journal of Legal Studies 2022, Vol 42 (1) 104-132.
<https://doi.org/10.1093/ojls/gqab024>
- The Yogyakarta Principles plus 10 – 2017
http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf
<https://www.stonewall.org.uk/about-us/news/which-countries-have-already-banned-conversion-therapy> – Besøgt 30/8 2022
<https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/apr/17/the-guardian-view-on-banning-conversion-therapy-protect-everyone> – Besøgt 30/8 2022
<https://www.theparliamentmagazine.eu/news/article/meps-condemn-lgbt-conversion-therapy-in-appeal-to-european-commission> – Besøgt 30/8 2022
<https://jv.dk/artikel/statsstøtte-til-homo-terapi-genoptaget> – Besøgt 31/8 2022.
<https://www.altinget.se/artikel/forbudet-mot-omvandelsesterapi-hotar-religionsfriheten> – Besøgt 31/8 2022.

Retlige kilder

Lovgivning og internationale konventioner

Brottsbalk (Sverige), 1962:700 med senere ændringer.

Föräldrabalk (Sverige), 1949:381 med senere ændringer.

FN's Børnekonvention, Forenede Nationer (Convention on the right of the child)

FN's Konvention om Borgerlige og Politiske Rettigheder (International Covenant on Civil and Political Rights)

FN's Torturkonvention (Convention against Torture and other cruel, inhuman, or degrading treatment or punishment)
Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, Europarådet.
Forældreansvarsloven (Danmark) Lbkg 2020-11-30 nr 1768
Gesetz zum Schutz vor Konversionsbehandlungen vom 12. Juni 2020 (Tyskland) – (BGBl 1 S. 1285)
Kongeriket Norges Grunnlov – Lov 1814-05-17 som ændret senest ved FOR-2022-06-22-1133 – Stortingets vedtak 1. juni 2022 om endringer i Grunnloven
Lov om straff (straffeloven) (Norge), Lov 2005-05-20-28
Lov om barn og foreldre (barnelova) (Norge), Lov-1981-04-08-7.
Motion til riksdagen 2021/22:334= av Sultan Kayhan m.fl. (S) – Förbud mot omvandlingstearpi mot hbtq-plus-personer
Straffeloven (Danmark) Lbkg 2021-09-20 nr 1851.
Serviceloven (Danmark) Lbkg 2022-01-24 nr. 170.
Sundhedsloven (Danmark) Lbkg 2022-01-27 nr 210.

International Soft Law

UN Committee on the Rights of the Child – General Comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary concern.
UN Committee on the Rights of the Child – General Comment No. 20 (2016) on the implementation of the rights of the child during adolescence.
UN Human Rights Council Twenty-ninth session, (2015). Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
UN Human Rights Council Forty-fourth session, (2020). Practices of so-called »conversion therapy«. Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity
Erklæring af EU som LGBTIQ-frihedszone, Europa-Parlamentets beslutning af 11. marts 2021 om erklæring af EU som LGBTIQ-frihedszone (2021/2557(RSP))
European Parliament resolution of 1 March 2018 on the situation of fundamental rights in the EU in 2016 (2017/2125(INI))

Domme fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

Pretty v. The United Kingdom – Application no. 2346/02 – 29. April 2002
Christine Goodwin v. The United Kingdom – Application no. 28957/95 – 11. Juli 2002
Identoba and others v. Georgia – Application no. 73235/12 – 12. Maj 2015